

Γεωγραφίες

Αρ. 21 (2013)

Γεωγραφίες, Τεύχος 21, 2013

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σταμάτης Καλογήρου

ΣΤΕΓΑΣΤΙΚΟΙ ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΧΩΡΙΚΟΙ ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΙ ΤΩΝ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΝ ΑΘΗΝΑΣ ΚΑΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Σταμάτης Καλογήρου¹

Το σύντομα αυτό αφιέρωμα στη θεωρητική και ποσοτική γεωγραφία εξετάζει τους χωρικούς μετασχηματισμούς των μητροπολιτικών περιοχών Αθήνας και Θεσσαλονίκης μέσα από κοινωνικοοικονομικούς και στεγαστικούς διαχωρισμούς. Παράλληλα εξετάζει τη διάχυση των δομημένων επιφανειών ως αποτέλεσμα της ανάπτυξης νέων οικισμών και μεγάλων έργων μεταφορικής υποδομής με αφορμή τους Ολυμπιακούς Αγώνες της Αθήνας 2004.

Αφορμή για το αφιέρωμα αυτό αποτέλεσε η διεπιστημονικότητα του δέκατου έβδομου κατά σειρά Ευρωπαϊκού Συμποσίου Ποσοτικής και Θεωρητικής Γεωγραφίας (17th European Colloquium on Quantitative and Theoretical Geography – ECQTG2011) που πραγματοποιήθηκε για πρώτη φορά στην Ελλάδα στις 3-5 Σεπτεμβρίου 2011. Το συμπόσιο αυτό διατηρεί στη μακρά ιστορία του μια από τις βασικές του επιδιώξεις που είναι η συμμετοχή και αλληλεπίδραση μεταξύ καταξιωμένων ερευνητών και νέων συναδέλφων που επιχειρούν τα πρώτα τους βήματα στην ακαδημαϊκή έρευνα. Ως εκ τούτου το αφιέρωμα αυτό εστιάζεται σε εργασίες νέων ερευνητών.

Η ανάλυση της διοργάνωσης του Συμποσίου στην Αθήνα έγινε το Σεπτέμβριο του 2009 με πρόταση του συγγραφέα προς την επιτροπή European Research Group S4 (Spatial Simulation for Social Sciences) με στόχο την προβολή του επιστημονικού έργου που συντελείται τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα στη γεωγραφία και ιδιαίτερα στη θεωρητική και ποσοτική γεωγραφία, καθώς και την προβολή του Τμήματος Γεωγραφίας του Χαροκοπέιου Πανεπιστημίου. Επίσημος φορέας διοργάνωσης του ECQTG2011 στην Ελλάδα ήταν η Ελληνική Εταιρεία Δημογραφικών Μελετών ενώ η φιλοξενία του έγινε από το Τμήμα Γεωγραφίας και το Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο που διέθεσε τις εγκαταστάσεις στο ιστορικό κτίριο του Πανεπιστημίου καθώς και ανθρώπινους πόρους για την επιτυχή διοργάνωσή του. Η διοργάνωση του Συμποσίου συνέπεσε χρονικά με την εμφάνιση της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα και μια γενικότερη αναστάτωση στην πόλη των Αθηνών, καθιστώντας πρόκληση την υποδοχή και φιλοξενία επιστημόνων από όλον τον κόσμο. Οι εργασίες αποτυπώνουν ορισμένες παθογένειες του προτύπου ανάπτυξης των πρόσφατων δεκαετιών και αναδεικνύουν σοβαρές χωρικές ανισότητες όχι μόνο ως μια κριτική θεώρηση της επιλογών που καθόρισαν το μετασχηματισμό των μητροπολιτικών κέντρων αλλά και με πρόθεση εποικοδομητικής συμμετοχής στο δημόσιο διάλογο ώστε να αποφευχθούν τα ίδια λάθη σε μελλοντικά αναπτυξιακά εγχειρήματα.

Ο τόμος των περιλήψεων (Kalogirou 2011α) και ο τόμος των πρακτικών (Kalogirou 2011β) του συμποσίου ECQTG2011 που περιλαμβάνει 85 πλήρεις εργασίες στα αγγλικά που προέκυψαν μετά από κρίση, έχουν δημοσιευτεί ξεχωριστά σε μορφή βιβλίου και είναι διαθέσιμοι σε ηλεκτρονική μορφή από τον συγγραφέα. Από τις εργασίες που συντέλεσαν καθοριστικά στην διεπιστημονικότητα του συμποσίου, παρουσιάζονται παρακάτω πέντε.

Ο Σταύρος-Νικηφόρος Σπυρέλλης στην εργασία του εξετάζει την ύπαρξη κοινωνικών διαχωρισμών στον αστικό χώρο της Μητροπολιτικής Περιοχής της Αθήνας, βάσει του κοινωνικό-επαγγελματικού χαρακτήρα, του κλάδου εργασίας του οικονομικά ενεργού πληθυσμού και της θέσης του στην κλίμακα της επαγγελματικής ιεραρχίας. Συμπεραίνει ότι οι στεγαστικοί διαχωρισμοί στην μητροπολιτική Αθήνα, όπως ανατολής-δύσης και βορρά-νότου, συνδέο-

¹ Λέκτορας, Τμήμα Γεωγραφίας, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, e-mail: skalo@hua.gr

νται περισσότερο με τη θέση του εργαζόμενου στην κοινωνικοοικονομική ιεραρχία και το εισόδημά του παρά με τον τομέα της απασχόλησης. Η ανάλυση ανέδειξε ενδιαφέρουσες συγκεντρώσεις εργαζόμενων στους κλάδους δημόσιων και κοινωνικών υπηρεσιών γύρω από το κέντρο της Αθήνας και εργαζόμενων στον τομέα των μεταφορών στην περιοχή του Πειραιά.

Η παρατήρηση ότι στην περιοχή της Νίκαιας Αττικής εντοπίζονται έντονες κοινωνικοοικονομικές ανισότητες στον τομέα της στέγασης αποτέλεσε αφορμή για την εργασία της Ευγενίας Τούση. Εξετάζοντας διάφορες περιοχές της Αττικής εντόπισε οικιστικές νησίδες με παλαιά προσφυγικά σε άσχημη κατάσταση συντήρησης, όπου διαμένουν κοινωνικές ομάδες με εξαιρετικά χαμηλά εισοδήματα. Αναζητώντας τις διαδικασίες μέσα από τις οποίες προέκυψαν οι σημερινές κοινωνικοοικονομικές ανισότητες διαμόρφωσε ένα κατάλληλο μεθοδολογικό πλαίσιο, όπου καίριο ρόλο έχει η ιστορική προσέγγιση ως μεθοδολογικό εργαλείο. Με την ανάλυση των διαδικασιών χωρο-κοινωνικού μετασχηματισμού η εργασία καταλήγει στη διαμόρφωση της σημερινής χωρικής ταυτότητας της περιοχής της Νίκαιας όπου διακρίνονται σημαντικές χωρικές ανισότητες και εγείρει ζητήματα χάραξης πολιτικής.

Στην εργασία τους η Αλεξάνδρα Ζαμάνη και οι συνεργάτες της αξιολογούν την χρήση του Ολυμπιακού Χωριού μετά το πέρας των Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας το 2004 μέσω του προσδιορισμού του βαθμού οικιστικής ικανοποίησης των κατοίκων καθώς και των παραγόντων που την επηρεάζουν. Θεωρούν ότι η οικιστική ικανοποίηση αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για την πορεία του οικισμού, ικανό να τον εξελίξει από μία «τεχνητή» σε μία ευημερούσα σύγχρονη πόλη μέσω της αποτροπής παραγωγής φαινομένων χωρικής και κοινωνικής υποβάθμισης.

Μια άλλη έρευνα που συνδέεται με τις υποδομές που αναπτύχθηκαν με αφορμή τους Ολυμπιακούς Αγώνες της Αθήνας 2004 αποτελεί η εργασία του Ιωάννη Λαϊνά αντικείμενο της οποίας αποτελεί η καταγραφή και η ανάλυση του μετασχηματισμού των χρήσεων γης, υπό την επίδραση μεγάλων έργων μεταφορικής υποδομής, στην πεδιάδα των Μεσογείων Αττικής. Η έρευνα εστιάζει στις χωρικές πολιτικές που εφαρμόζονται στην περιφέρεια της μητροπολιτικής περιοχής της Αθήνας σε μία προσπάθεια επισήμανσης και τεκμηριωμένου σχολιασμού των βασικών παραγόντων που καθοδήγησαν την αστική ανάπτυξη εις βάρος των γεωργικών εκτάσεων υψηλής

παραγωγικότητας και άλλων ευπαθών γαιών. Από την εμπειρία της πεδιάδας των Μεσογείων Αττικής, εκτός από τις γνωστές έως σήμερα παθογένειες του σχεδιασμού, αναδεικνύονται και άλλοι ιδιαίτερα κρίσιμοι παράγοντες που θα πρέπει να ληφθούν υπόψη σε ένα παρόμοιο μελλοντικό εγχείρημα.

Το αφιέρωμα ολοκληρώνεται με της εργασία της Γεωργία Γεμενετζή η οποία διερευνά τη θεωρητική, εννοιολογική και μεθοδολογική σχέση ανάμεσα στην αστική διάχυση και το οικιστικό δίκτυο με εμπειρικό πεδίο διερεύνησης τη μητροπολιτική Θεσσαλονίκη όπου αναδεικνύεται η αμφίδρομη σχέση της αστικής διάχυσης και του οικιστικού δικτύου. Η εργασία καταλήγει ότι κυρίαρχο χαρακτηριστικό της σχέσης αυτής είναι η ανάδυση μικρής κλίμακας πολυκεντρικότητας, που οδηγεί προς την ενίσχυση της μονοκεντρικότητας στο υπερκείμενο χωρικό επίπεδο, εντείνοντας στην πραγματικότητα το φαινόμενο της μητροπολεοποίησης.

Αναφορές

- Kalogirou, S. (2011α), *Book of Abstracts of the 17th European Colloquium on Quantitative and Theoretical Geography*, Αθήνα, Ελλάδα, 2-5/9/2011.
- Kalogirou, S. (2011β), *Proceedings of the 17th European Colloquium on Quantitative and Theoretical Geography*, Αθήνα, Ελλάδα, 2-5/9/2011.